№ 93 Յունիսի 5 (17) **1880** Յունիսի 5 (17) № 93

ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի կէս տարվանը 6 ռուբլի
Առանձին համարները 5 կոպէկով

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի
Тифлисъ, Редакція „Мшакъ"

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզուով

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Քաղաքական մտածումներ. — Ներքին տեսութիւն. Յովհաննես-Մարիամեան զոյգերի տարեդարձը. Նամակ Աէքքանդրապօլից. Նամակ Պուլանիից. Նամակ Մանդլիսից. Նամակ Բաքուից. Նամակ խմբագրին. Ներքին լուրեր.—Արտաքին տեսութիւն. Շվէյցարիա—«Մշակի» հեռագիրներ.—Յայտարարութիւններ. — Բանասիրական. Գ. Նաղաշեանց իբրև գրքի քննիչ.

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՄՏԱԾՄՈՒՆՔՆԵՐ

«Մշակի» երէկվայ համարում տպված Կ. Պոլսի հեռագիրը ցոյց է տալիս, որ վերջապէս հայոց խնդիրը, որ Բերլինի կոնգրէսի մէջ քննված էր և Բ. Դաւնից չէր կատարված ուրիշ խնդիրների հետ, վերացականութիւնից անցել է իրականութեան մէջ, դարձել է ճշմարիտ քաղաքական ժամանակակից խնդիր:

Հեռագիրը հաղորդեց որ պետութիւնների դեսպանատների առաջին թարգմանները ներկայացրին Բ. Դրանը պետութիւնների համաձայն գրութիւնը, որի մէջ պարունակվում է կոնվէնցիայի հետեւեալ պահանջների կատարվելը. Ազգնոգորիային նոր հողեր յատկացնելու խնդիրը և Բերլինի դաշնագրի 61-րդ յօդուածի իրագործվելը Հայաստանի մէջ վերանորոգումներ մտցնելու վերաբերութեամբ:

Ուրեմն եւրոպական պետութիւնները վերջապէս հասկացել են իրանց իրաւունքն ու պարտաւորութիւնը ընդհանուր, համաձայն այժերով ներգործել Թիւրքիայի վրա, իրանց պաշտպանութեան տակ վերառնելով Հայաստանի դատը:

Դեռ մի քանի օր սրանից առաջ կարդում էինք լրագիրներում որ Աստրո-Ունգարիան և Գերմանիան վճռել էին չը խառնվել Հայոց խնդրի մէջ և թողնել Կ. Պոլսի անգլիական դեսպան Գոշէնին այդ խնդրի իրագործման մասին հոգալը, թողնել Անգլիային այդ խնդրի իրագործման գիտաւորութեամբ Թիւրքիայի վրա բարոյական ճնշում ներգործելու իրաւունքը:

Բայց վերջին հեռագիրը համոզում է մեզ որ թողնելով չէ զորութեան գիրքը, երկու պետութիւններն էլ միացան եւրոպական միւս պետութիւնների հետ, Բ. Դրան վրա ճնշում ներգործելու նպատակով: Ուրիշ կերպ չենք կարող հասկանալ պետութիւնների համաձայն գրութիւն խօսքը:

Ինչքան էլ Թիւրքաց կառավարութիւնը աշխատեց լռութեամբ անցնել Հայոց խնդիրը, դէպի պետութիւնները ուղղված իր հեռագիրների և դիպլոմատիական պատասխանների մէջ չը խօսել Հայաստանի մասին,—այդ խորամանկութիւնը նրան ոչինչ չօգնեց: Հայաստանի խնդիրը այնուամենայնիւ օրվայ, քաղաքական խնդրի տպաւորող կերպարանք ստացաւ:

Այժմ Թիւրքաց հայերը պէտք է աւելի էլ զգոյշ և արթուն լինեն, նրանք պէտք է իրանց ձայնը լսելի անեն եւրոպական պետութիւնների ներկայացուցիչներին:

Չորս խնդիրներ կան, մեր կարծիքով, որոնց վճռվելուց կախված է գլխաւորապէս Հայաստանի, որպէս Թիւրքիայի ինքնավար նահանգի բարենորոգումն:

Հայերը պէտք է աշխատեն որ նախ և առաջ նրանց իրաւունք տան ունենալ Հայաստանում սեփական պահպանող զօրք, պէտք է պահանջեն որ հողային յարաբերութիւնները Հայաստանում կարգի գցվեն, պէտք է աշխատեն որ վարչական վերանորոգումները կատարվին տեղական պահանջման համեմատ և վերջապէս պէտք է ջանան որ չորս դաւանութիւնների հայերն էլ, այսինքն լուսաւորչական, բողոքական, կաթոլիկ և մահմետական հայերը ճանաչվեն Եւրոպայից և Թիւրքիայից որպէս մի ամբողջ ազգութեան անդամներ:

Այժմ, երբ Հայաստանը դառնալու է ինքնավար նահանգ, գուցէ մեր հակառակորդները վերջապէս կը համաձայնվեն որ այլ ևս միտք չունի պահպանել հայոց ազգային ժողովը Կ. Պոլսի մէջ, և անհրաժեշտ է այժմ Բիւզանդիայի օտար հողից տեղափոխել այդ ժողովը Հայաստանի հողի վրա:

Գ. Ա.

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Ց. ՆԱԶԱՐԵԱՆՑԸ, ԻՐԵՒ «ԹՈՒՄԱՆ ԵՂԲՕՐ ՏՆԱԿԻՆ» ԳՐՔԻ ՔՆՆԻՉ *)

Պ. Ց. Նաղարեանցին ևս քաջ յայտնի է, որ հայերիս մէջ ամեն մի այբուբէն գիտացող տեղացակ է դառնում՝ տեւալա լրագիրների մէջ զուտ ամեն դրքեր է գրում, զանազան թարգմանութիւններ է անում, զանազան երգերի և այլն հաւաքածու է ի լոյս ընծայում, մի խօսքով գրականութիւն է անցել և կարող է հայերէն լեզուով երկու խօսք միմեանց հետ կապել, նա կատարեալ յանդգնութեան է հասնում ես չեմ ուզում խօսել սորա վատ հետեւանքների վրա առհասարակ, միայն կը ցնեմ այն, որ երբ այսպիսի անձինք սկսում են աշխատակցել որ և իցէ լրագրին, օրինակ «Մեղու Հայաստանին» կամ «Մշակին», գտնվում են անձինք, որոնք, կամենալով ցոյց տալ նրանց տգիտութիւնը, սկսում են մերկացնել նոցա ոչ նոյն իսկ լրագրի մէջ, որին աշխատակցում են այդպիսի պարոններ, այլ անպատճառ միւս լրագրի մէջ. Դորա հետեւանքը լինում է այն, որ լրագրիները այդպիսի պարոնների ընդդիմ բաժանվում են ամենանշին բանի պատճառով առանձին կուսակցութիւնների. Այդ բնական է, կարող են ասել ինձ, որովհետև այն խրմբարութիւնը, որ համարձակ չէ որ և իցէ յօդուածի մէջ յայտնած մտքի հետ, է հարկէ, չի տալի այդ յօդուածը կամ եթէ կը տալէ իր կողմից առանց նկատողութեան չի թողնի, ուրեմն, եթէ յօդուածը տված է այս կամ այն լրագրի մէջ, այդ յօդուածի հետ համաձայն է և խմբագրութիւնը բայց, զգաստաբար պէտք է խոստովանել, որ հայոց լրագիրների խմբագրութիւնները միջոց չունեն ամեն մի յօդուած խիստ քննութեան ենթարկելու և ահա ինչու հայոց լրագիրների մէջ տպվում են ոչ սակաւ այնպիսի յօդուածներ, որոնք, եթէ քննվէին խմբագրութեան կողմից, գուցէ և չը տպվէին:

Ես անձամբ, չը կամենալով «Մեղուի» և «Մշակի» մէջ կռիւ նորոգելու միջոց դառնալ, դիմում եմ ձեզ, պատուելի խմբագիր, և յոյս ունեմ, որ այս երկու տողս տեղ կը տաք ձեր պատուական լրագրի մէջ, չը նայելով, որ սոքա ուղղված են ձեր մտաւոր աչխատակից պ. Ց. Նաղարեանցի դէմ.

Պ. Նաղարեան. 1) Գտնել որ և իցէ գիրք, նշանակում է՝ ցոյց տալ որքան նա կարող է ծառայել իր նպատակին, դորա համար հարկաւոր է գտնէ մի երկու խօսք աւել գրքի բովանդակութեան մասին. Դուք այդ չէք արել, որովհետև ինքներդ չէք հասկացել նորա ուղղութիւնը և ոչինչ. Եթէ դուք հասկանայիք, որ այդ գրքի մէջ նոյնպէս ցոյց է տուած անգղիացոց կալուածատէրների հայեացքը իրանց տարուկների վրա, դուք պատւելի օրիորդ Տէր-Մարկոսեանի թարգմանութիւնը—«Իսու Նորանից (այսինքն՝ Նեգրից) ինչ պէտք է դնեմ, աղջիկս...» (что же ты сдѣлаешь изъ него, Мими?) չէիք ընդունի իբրև առաւոյ ոճ. Դուք զարմանքով ասելացնում էք. «մարդուս հօ թաչուն չի կարելի չինել»: Հարկաւոր է հասկանալ (և այդ գեղեցիկ ցոյց է տուած „Թուման եղ. անակի" մէջ), պ. Նաղարեանց, որ անգղիացոց կալուածատէրները նայում էին Նեգրների վրա ոչ իբրև մարդիկների կամ մինչև անգամ կենդանիների վրա, այլ ինչպէս անշունչ արարածների:

Անգղիացիք կարծում էին, որ Նեգրներին կարելի է ծառայեցնել՝ ամեն բանի համար, այնպէս որ նոցա կարելի է մինչև անգամ ամենանախ խաղալիք դարձնել մանկաց մեջտեղում. Այժմ հասկանում էք, պ. Նաղարեանց, ինչու հարը դիմում է իր աղջկան հետեւեալ խօսքերով. «դու Նորանից ինչ պէտք է դնեմ...»։ Ի հարկէ դուք չէք հասկացել այդ գրքի ուղղութիւնը և ուրեմն նշանակութիւնը մեզ՝ հայերիս համար: Դուք չէք հասկացել, որ այդ գրքի տրատարակողները ի միջի այլոց մտադիր են եղել ծանօթացնել հայերիս փոքր ինչ այն ազգի հետ, որի վրա այժմ չատ և չատ յոյսեր են դրել: Եթէ դուք, պ. Նաղարեանց, այս բոլորը հասկանայիք, ի հարկէ, պարզամտութեամբ չէիք ասի. «Զարմանալի է: Մարդուց հօ թաչուն չի կարելի չինել»: Այն, ինչ ձեզ համար զարմանալի է, ուրիշի համար ամենևին զարմանալի չէ:

2) Եթէ դուք կամենում էիք ուշադրութիւն դարձնել միայն թարգմանութեան լեզուի վրա նախապէս դուք ինքներդ պէտք է գիտենայիք և այն լեզուն, որից թարգմանված է. Ամենէ է չիմանալ որ և իցէ լեզու և դատել այդ լեզուից թարգմանած գրքի վրա. Ասացէք, պ. Նաղարեանց, ում մէջ չի յարուցանի ծիծաղ հետեւեալը. օրիորդ Ն. Տէր-Մարկոսեանը—Поведеніе Евы заповѣдано намъ Евангеліемъ.. թարգմանել է՝ «Եւայի վարմունքը պատուիրած է մեզ Աստուածաշնչից, իսկ դուք ուղղում էք այսպէս. «Աստուածաշունչն արգելում է մեզ Եւայի պէս վարուիլ»։ Այսինքն՝ ամենին հասկանակ.

Ինչպէս կամենում էք, պ. Նաղարեանց, բայց դա կատարեալ յանդգնութիւն է ձեր կողմից. Եթէ դուք այդքան էլ չէք հասկանում հայոց լեզուն, գոնէ օգուտ կը քաղէիք նաեւ—ծախող (ինչպէս դուք ինքներդ ծաղրեցիք «Մեղուի» մէջ) Հաղպատեանցի բառգրքից, որի 176-դ երեսը բաց անելով, դուք կարող էիք համոզվել, որ заповѣдать նշանակում է ոչ թէ արգելել, այլ պատուիրել։ Չէ, պ. Նաղարեանց, ոչ թէ այն է խոստովանութիւն, որ նաեւ թ—ծախողները, քաղաքացիք անելով միւս բառարաններից, առանձն բառգրքոյկներ են կազմում, այլ այն՝ որ ձեզ պէս լեզուներ գիտեցողները լեզուների վրա դատողութիւն են անում։ Ի հարկէ, ձեզ պէս հայերէն լեզու գիտեցողից չէր կարելի պահանջել, որ դուք գիտենայիք թէ որքան մեծ է զանազանութիւնը հայոց լրագրի և օրիորդի հայերէն թարգմանութեան լեզուների մէջ. Հայերէն լեզու գիտցողը կարող է միայն կարդանալ, թէ ինչպէս կարելի էր այնպիսի անձնանի գրած լինգրից երկու տող մինչև անգամ թարգմանել։ Մեծ սխալ էր արել ի հարկէ այն փոքրիկ խումբը, որ կազմվեցաւ անցեալ տարի և պարապում էր մանկական գրքերը թարգմանելով։ Ինչպէս կարելի է ասել՝ թարգմանիչ մի մարդ, որ ոչ մի գրքի չի գրել, ոչ մի գրքի չի գրի, ոչ մի գրքի չի գրի, ոչ մի գրքի չի գրի